

Het verleden is meerstemmig

Historisch besef begint bij de pabo

Dat geschiedenis geen optelsom is van droge feiten, is bij iedereen wel bekend. Toch valt er, vooral op de basisschool, veel meer met geschiedenis te doen. Studenten aan de pabo in Tilburg ontdekten tijdens een themawEEK in oktober hoe veelzijdig, confronterend en meerstemmig geschiedenis kan zijn. En hoe goed geschiedenis past in allerlei andere leerdoelen.

Leraren in het basisonderwijs zijn de eerste professionals die een kind historisch besef bijbrengen. Wat voor onderwijs hebben zij daarin zelf gehad? Op de pabo komen studenten in aanraking met de leerlijn, ontwikkelingsfasen, de belevingswereld van het jonge en oude kind en de vakspecifieke materialen. Ze leren verschillende didactische principes kennen en ontwerpen onderwijs voor hun doelgroep. Betekenisvol geschiedenisonderwijs is essentieel voor deze leerkrachten in opleiding.

In samenwerking met collega's en externe partners heb ik een programma ontworpen naar het gedachtegoed van de winnaar van de Erasmusprijs 2018, de Amerikaanse onderzoeksjournalist Barbara Ehrenreich.

De Tilburgse pabo werkt samen met Stichting Erasmusfestival Brabant, dat landelijk verbonden is met Stichting Praemium Erasmianum. De Erasmusprijs wordt jaarlijks toegekend aan, zoals de organisatie zegt, een persoon of instelling die een buitengewone bijdrage heeft geleverd op het gebied van de geesteswetenschappen, sociale wetenschappen en de kunsten, in Europa en daarbuiten. Barbara Ehrenreich kreeg de prijs vanuit het thema 'de kracht van onderzoeksjournalistiek – *fact and finding*'. Ze geeft een stem aan groepen die vaak niet erg zichtbaar zijn. Er zijn in Nederland veel lokale initiatieven die aandacht besteden aan het thema van waaruit de prijswinnaar werkt. De pabo-opleiding is vanuit deze samenwerking al enkele jaren te gast op het Paleis op de Dam in Amsterdam, waar traditioneel de prijs uitgereikt wordt door de koning.

Bij het Nationaal Monument op de Dam.

Concretiseren

De didactiek van concretiseren bestaat uit vijf elementen:

- Actualiseren (verwerken van de nieuwwaarde).
- Visualiseren (passende en veelzijdige beelden inbrengen).
- Kwantificeren (cijfermatig in beeld brengen).
- Simuleren (betrokkenheid creëren door nabootsing).
- Personaliseren (persoonlijke elementen van belanghebbenden verwerken).

Kritisch onderzoekend

Ieder jaar wordt in de eerste week van oktober de Nationale Onderwijsweek gehouden. Onderwijsinstellingen kunnen zelf bepalen hoe ze die week invullen. De tweedejaarsstudenten van de pabo in Tilburg (Hogeschool Kind en Educatie) hebben zich in 2018 tijdens deze week vier dagen ondergedompeld in het thema geschiedenis. Als ontwerpprincipes was dit jaar de didactiek van het concretiseren leidend. Deze methode komt oorspronkelijk uit de geografie en is prima toepasbaar in het vak geschiedenis. Er bestaan vijf werkvormen die ervoor zorgen dat abstracte thema's dichterbij komen te staan (zie kader). ▶

Fleur Geenen is lerarenopleider bij de pabo van Fontys Hogeschool Kind en Educatie.

Concretiseren bestaat uit actualiseren, visualiseren, kwantificeren, simuleren en personaliseren. De onderwijsweek is zo ontworpen, dat iedere dag minstens één van de werkvormen actief werd ervaren door de studenten.

De eerste dag zijn we gestart in een prikkelende omgeving: de Kennismakerij (een soort bibliotheek) in de Spoorzone van Tilburg. Ralf Bodelier, een inspirerend filosoof, journalist en wereldreiziger, lichtte zijn visie op de wereld en de media toe in een positief, maar kritisch verhaal. Hiermee gaf hij een stimulans aan de kritische en onderzoekende houding van de studenten in hun zoektocht die week. Daarna mochten ze kiezen uit de volgende historische periodes: Nederlands-Indië in de jaren veertig van de twintigste eeuw, de Tweede Wereldoorlog, en slavernij in Suriname, met als gesuggereerde beeldvormer een videoclip van Beyoncé vol met verwijzingen en diepere betekenissen rond slavernij.

In de middag kwamen verschillende gastsprekers vanuit het Landelijk Steunpunt Gast sprekers Westerbork die een vaak onderbelicht perspectief op het verleden naar voren brachten. Dit verruimde de blik van de studenten. Een Japanner vertelde over het leven tijdens en na de Japanse interneringskampen. Hij sprak daarbij over zowel Japanners als Nederlanders, met wie hij na de oorlog verzoening heeft gezocht.

De spreker die over de Tweede Wereldoorlog kwam vertellen, deed dit vanuit haar ervaring als NSB-kind. Zij zat die week ook aan tafel in landelijke tv-programma's, wat de actualiteitswaarde voor studenten enorm versterkte. Op de

tweede dag gingen de studenten op pad om in een museum te ervaren hoe de verschillende perspectieven in de door hen gekozen historische periode worden belicht.

De derde dag stond in het teken van lokale journalistiek. Hierbij werd samengewerkt met collega's en studenten van de Fontys Hogeschool Journalistiek. Aan de orde kwamen het uitoefenen van bronnenkritiek, hoe je een regionaal, persoonlijk verhaal in beeld kunt brengen en het leren maken van een reportage over de zoektocht naar nieuwe perspectieven.

Erasmusprijs

Op de vierde en laatste dag maakten de studenten lesontwerpen gericht op groep 7 en 8. De eisen hiervoor sloten aan bij de activiteiten van die week: het verwerken van de didactiek van concretiseren, het gebruiken van een lokaal element, het toepassen van minstens twee verschillende perspectieven en het toepassing van bronnenkritiek. Een jury, die bestond uit een lid van het Brabants Erasmusbestuur, een student-winnaar van vorig jaar, de Leraar van het Jaar 2017 en de eerder genoemde Ralf Bodelier, beoordeelde de presentaties die studenten hielden over hun persoonlijke opbrengsten en onderwijsontwerpen.

De week werd afgesloten met de uitreiking van de hoofdprijs: het bijwonen van de uitreiking van de Erasmusprijs in Amsterdam. Wie de beste presentatie had gemaakt mocht eventueel zelfs een gesprek hebben met een lid van het Koninklijk Huis.

De Indonesië-
tentoonstelling in het
Tropenmuseum in
Amsterdam.

Het competitieve element zorgde voor een extra dimensie. Studenten begonnen zeer geïnspireerd en gaven op eigen wijze hun zoektocht vorm. Met hun leerlingen in het achterhoofd waren ze zich gaan verdiepen en verrijken.

Sociale lading

Studenten bezochten ook de tentoonstelling *Heden van het slavernijverleden* in het Tropenmuseum in Amsterdam. Voor veel studenten bracht dit echt iets nieuws over een vrij onbekend deel van het verleden. In deze tentoonstelling wordt veel ruimte gegeven aan andere invalshoeken, waaronder de politieke en sociale lading van bepaalde woorden die in musea worden gebruikt. De Indonesië-tentoonstelling in hetzelfde museum leidde bij studenten echter tot veel verontwaardiging. Na het leren kennen van meerdere perspectieven eerder in de onderwijsweek, ervoeren zij deze tentoonstelling als een eenzijdige presentatie van feitelijkheden, zonder actuele visie of bewustzijn voor gevoeligheden. Andere studenten hadden een soortgelijke 'kleurloze' ervaringen in Oorlogsmuseum Overloon, waar weinig NSB-perspectief zichtbaar is. Daar was overigens wel begrip voor. Volgens het museum vindt de naoorlogse generatie het makkelijker om te denken in zwart-wit en is het grijze gebied voor hen nog te gevoelig. Zij bezoeken het museum immers ook. Studenten hebben het idee dat er wel vooruitgang wordt geboekt in het geven van ruimte aan meerdere perspectieven, maar denken dat het nog een aantal jaren zal duren voordat het mainstream zal zijn. Zij voelen zich zeker aangesproken om een perspectiefrijker beeld te schetsen in hun geschiedenislessen.

Persoonlijke geschiedenis

Er kwamen veel persoonlijke verhalen los bij de zoektochten van de studenten. Met familie en vrienden werden ervaringen gedeeld. Een studente met een Indonesische vriend werd geraakt door haar verkregen inzicht in zijn familieverleden. Het kennen van die context draagt bij aan het begrijpen van iemands identiteit. Het is waardevol om als leerkracht in opleiding te voelen wat geschiedenisonderwijs met iemand kan doen. Ook de kennismaking met een kleine tentoonstelling in een bejaardentehuis in Breda heeft veel

indruk gemaakt. Persoonlijke geschiedenis ligt om de hoek.

Studenten die zich bezighielden met slavernij in Suriname kwamen al snel uit op de Pieten-discussie. Door gesprekken op straat te voeren met winkelend publiek hoopten ze op te kunnen maken hoe hierover werd gedacht in Tilburg. Dit bleek niet makkelijk, veel mensen hadden een polariserende toon. Voor de studenten was dit een bevestiging dat het gesprek wél gevoerd moet worden, juist op de basisschool.

De studenten die voor de jury stonden, wilden in hun onderwijs ruimte geven aan meerdere perspectieven. Dit deden zij door een verband te leggen met het heden. De studenten die het NSB-perspectief naar voren brachten, hadden het ook over kalifaatkinderen. Door actieve inleving in drie perspectieven en gebruikmaking van primaire lokale bronnen en spelvorm, lieten ze kinderen nadenken over verleden, heden en toekomst. Ook de zelfgemaakte reportage is voor veel studenten een beeldvormer geweest die werd ingezet in hun eigen onderwijsontwerp. Het zelf laten schrijven van verhalen naar aanleiding van verschillende perspectieven en het werken met tekstballonnetjes in de strip *De Terugkeer*, zijn mooie ingrediënten voor lessen.

Betekenisvol geschiedenisonderwijs vindt plaats binnen een sterke leeromgeving met rijke beeldvormers. Er moet ruimte zijn voor persoonlijke inbreng, aandacht voor de directe leefomgeving en een goede balans tussen uitdagende eisen en vrijheid in vorm. Hoewel de didactiek van concretiseren vanuit de geografische hoek komt, leent deze zich ook prima voor het tot leven brengen van geschiedenis. Het *modellen* van een goed doordacht concept met actuele thematiek past bij een inspirerende opleiding. ■

Boven: Bezoek aan het Tropenmuseum tijdens de thema-week.

Onder: Studenten van de pabo in Tilburg in spanning voor de uitslag van de jury.

Bronnen

Centrum voor Educatieve Geografie, *Handboek vakdidactiek aardrijkskunde* (Amsterdam 2009).

'Heden van het slavernijverleden' - videoreportage van pabostudenten op youtu.be/wbEySmUre2E.

'Kinderen van NSB' - videoreportage van pabostudenten op youtu.be/CbUBb6RjxFM.